

ประยุกต์ปรัชญาพัฒนาชีวิตผลิตเศรษฐกิจทำให้พอมีพอกิน

ผศ.บัญชา จำปารักษ์

อาจารย์ประจำวิทยาเขตอุบลราชธานี

บทนำ

เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เน้นการพัฒนาประเทศที่ต้องสร้างพื้นฐานความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน โดยเน้นความหมายของการพอมี พอกิน ซึ่งปรากฏอีกครั้งในพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพุธที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต อันถือเป็นจุดเริ่มต้นของข้อเสนอ “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) ที่ชัดเจนในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสพระราชดำรัสที่พระองค์ทรงพระราชทานอย่างชัดเจนเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อวันศุกร์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ซึ่งอธิบายว่า “พอเพียง” คือ

- ๑) พอประมาณ
- ๒) ใช้อย่างตรง
- ๓) ไม่โลภมาก
- ๔) ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๑. พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์มีความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุด ดังความที่ปรากฏในรัฐपालสูตรแห่งคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ว่า “โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหา”^๑ หรือดังที่พระพุทธองค์ได้เปรียบเทียบความต้องการของมนุษย์เอาไว้ ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า **นตถิ ตณฺหาสมา นหิ** แปลว่า แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี^๒ และในปาเถยยสูตรแห่งคัมภีร์สังยุตตนิกาย สคาถวรรคที่ว่า **อิจฺฉา โลกสฺมิ ทุขฺชหา** แปลว่า ความอยาก ละได้ยากในโลก^๓ หรือดังความที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย ชาดก ที่ว่า “คนยอมไม่พอใจสิ่งที่ตนได้มา และดูหมิ่นสิ่งที่ตนปรารถนาได้มาแล้ว เพราะความปรารถนาซึ่งมีอารมณ์ไม่มีที่สิ้นสุด”^๔ และมองต่อไปว่า เป็นสภาพที่ทนได้ยากหรือเป็นทุกข์หากไม่ได้ดังที่ต้องการ อันนำไปสู่การค้นหาคำตอบว่า สิ่งที่มนุษย์ต้องการดิ้นรนไขว่คว้าหานั้นหากมองในแง่ของเศรษฐกิจคืออะไร และทำอย่างไรจึงจะได้มา ซึ่งคำถามข้างต้นพระพุทธศาสนาได้ให้คำตอบว่า จุดประสงค์หรือเป้าหมาย

^๑ ม.ม. ๑๓/๓๐๖/๓๖๘.

^๒ ขุ.ธ. ๒๕/๒๕๑/๑๑๐.

^๓ ส.ส. ๑๕/๗๘/๘๕.

^๔ ขุ.ชา. ๒๗/๑๘๘/๑๑๖.

ของชีวิตมนุษย์ด้านเศรษฐกิจก็คือการอยู่ดีกินดีมีสุขสมบูรณ์และใช้ความกินดีอยู่ดีนั้นเป็นปัจจัยหนุนเนื่องไปสู่การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิงในที่สุด

พระพุทธศาสนาสอนเน้นให้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยปัญญา จึงเป็นปัญญานิยม มีใช้วัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม ดังนั้น ปัญญาจึงจัดเป็นจุดเน้นที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา นอกจากสอนให้มีความฉลาดในการจัดการกับเทคโนโลยีต่าง ๆ แล้ว ยังหมายถึงให้ใช้ปัญญาสามารถควบคุมเทคโนโลยีต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างถูกต้องเป็นประโยชน์อย่างมากที่สุดด้วย ดังพุทธภาษิตในมุลกสูตรแห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาตว่า **ปญฺญตุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา** แปลว่า ธรรมทั้งปวงมีปัญญาเป็นยิ่ง^๔ พระพุทธศาสนาสอนให้มองปัญญาว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐกว่าทรัพย์เงินทองของมีค่าภายนอกร่างกาย ดังพุทธภาษิตที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย เถรคาถาว่า **ตสฺมา หิ ปญฺญา ว ธเนหฺม เสยฺยา ยาย โวसानมิธาริคฺจจฺติ** แปลว่า เพราะเหตุนั้นแล ปัญญาเท่านั้นเป็นเหตุบรรลุนิพพานซึ่งเป็นที่สุดแห่งภพในโลกนี้ จึงประเสริฐกว่าทรัพย์^๕ หรือที่ปรากฏใน ขุททกนิกาย วิจารณ์ว่า ผู้มีปัญญาถึงจะสิ้นทรัพย์ก็เป็นอยู่ได้ ส่วนคนที่มีทรัพย์แต่ไม่มีปัญญาก็เป็นอยู่ไม่ได้^๖ หรือในคัมภีร์ขุททกนิกาย ชาดกที่ว่า **ปญฺญา ย ติตฺติหิ เสฏฺฐิ** แปลว่า บรรดาความอึดทั้งหลาย ความอึดด้วยปัญญาประเสริฐที่สุด^๗

นอกจากนี้แล้ว พระพุทธศาสนายังสอนต่อไปอีกว่า หากมีทรัพย์แล้วมันจะมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าไร้ปัญญาก็ไม่มีความหมาย ดังปรากฏเป็นพุทธภาษิตเตือนใจในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบท พระสุตตันตปิฎกว่า **หนนฺติ โภคา ทุมฺเมธิ** แปลว่า โภคทรัพย์ทั้งหลาย ย่อมทำลายคนมีปัญญาทราหม หรือที่ว่า **โภคตณฺหา ย ทุมฺเมโธ หนฺติ อญฺเฆว อุตฺตหิ** แปลว่า เพราะความทะยานอยากในโภคทรัพย์ คนมีปัญญาทราหมจึงทำลายตนเองดุจทำลายคนอื่น^๘

พระพุทธศาสนามองเรื่องการผลิต การบริโภคและการวิภาค (Distribution) แจกจ่าย โดยไม่จำกัดเฉพาะแต่กิจกรรมการซื้อขายแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา หรือกิจกรรมทางการตลาดเท่านั้น แต่มองไปถึงกิจกรรมทุกอย่างในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีและเป็นรากฐานของการพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ต่อไป

^๔ อ.จ.อรรถก. ๒๓/๘๓/๔๐๙.

^๕ ขุ.เถร. ๒๖/๗๘๔/๔๗๐.

^๖ ขุ.วิ. ๒๖/๔๙๙/๔๒๕.

^๗ ขุ.ชา. ๒๗/๔๓/๓๘๑.

^๘ ขุ.ธ. ๒๕/๓๕๕/๑๔๔.

พระพุทธศาสนามองว่า เศรษฐกิจ หมายถึง กิจที่จะทำให้เกิดความประเสริฐที่สุด เพราะคำว่า เสฎฐ แปลว่า ประเสริฐที่สุด ได้แก่ การทำสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ให้เป็นประโยชน์ การทำสิ่งที่มีประโยชน์น้อยให้มีประโยชน์มากนั่นเอง ที่สำคัญคือ พระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์ความรู้ที่ไม่แยกโดดเดี่ยวจากความรู้ด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ กิจกรรมด้านเศรษฐกิจ ยังอาศัยความรู้สาขาอื่น ๆ ในระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังที่พระธรรมปิฎกได้ให้ทัศนะไว้ว่า “พระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือจะมองเรื่องเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ซึ่งนอกจากจะมีความเป็นอยู่ที่ดีด้านเศรษฐกิจแล้ว ก็ต้องมีคุณค่าของชีวิตด้านอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะจะมองดูว่า ความเป็นอยู่ที่ทางเศรษฐกิจนั้นไปสัมพันธ์กับชีวิตด้านอื่น รวมทั้งด้านจิตใจอย่างไรส่งเสริมเกื้อกูลกันอย่างไร จะต้องบูรณาการถึงกันหมด”^{๑๐}

การสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของคนขึ้นอยู่ กับปัจจัย ๔ ประการ ในการดำเนินชีวิต ดังที่ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า

- ๑) มีการผลิตอย่างมั่นคง โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ความเพียรพยายามโดยเน้นเรื่อง ประสิทธิภาพ
- ๒) มีการรักษาความมั่นคงนั้นเอาไว้โดยการออมทรัพย์ มีการจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบ ระบบ
- ๓) มีการใช้จ่ายอย่างระมัดระวังเพื่อการบริโภคที่เน้นความพอเพียง
- ๔) การผลิตต้องตอบสนองความต้องการของสังคมเป็นหลัก^{๑๑}

เศรษฐกิจแนวพุทธ คำนึงถึงต้นทุนทางสังคมอันเป็นขุมกำลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตมนุษย์ไปสู่ความสงบสุขเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและยั่งยืนมั่นคงโดยมองว่า ชีวิตต้องการจริง ๆ เพียงแค่ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพื่อดำรง ชีวิต

หากจะวิเคราะห์ห้วงที่พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ทรงชี้แนวทางการพัฒนาประเทศไทย จะเห็นได้ว่า ในเนื้อหาของหลักเศรษฐกิจพอเพียงความมีเหตุผล ความประมาทในการบริโภค ความมีภูมิคุ้มกัน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรอบรู้ ความรอบคอบ และความมีคุณธรรม ได้แสดงถึงรากฐานแก่นแท้จากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ได้แก่

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๖.

^{๑๑} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, วิถีใหม่แห่งการพัฒนา : วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพ-มหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓๖.

ทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิทกรรม ๔ ได้แก่

๑. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติ
๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร
๓. กัลยาณมิตรตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศील จาคะ ปัญญา
๔. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย รู้จักประหยัดและเก็บไว้

ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อเสนอในการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจตามแนวทางของหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยที่พระองค์ได้ทดลองปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมมาก่อนหน้าที่จะมีพระราชดำรัสในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ แล้ว ภายหลังจากที่พระราชดำรัสได้รับการสนองตอบจากรัฐบาลในยุคนั้นเท่าที่ควร พระองค์ได้ทรงศึกษาค้นคว้าหารูปธรรมของรูปแบบที่ปฏิบัติได้จริง รูปแบบหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือการเกษตรทฤษฎีใหม่ และได้นำเสนอรูปแบบดังกล่าวต่อพสกนิกรของพระองค์เป็นครั้งแรก เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต หลังจากนั้นได้รับสั่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกันนี้ต่อเนื่องติดต่อกันทุกปี จนล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ก็ยังทรงมีพระราชกระแสรับสั่งในเรื่องดังกล่าวอันเป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศตามแนวพระพุทธศาสนา^{๒๖}

ข้อความสำคัญตอนหนึ่งของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเป็นครั้งแรกแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ คือ

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจ

^{๒๖} อภิชาติ พันธเสน, “พุทธเศรษฐศาสตร์” ใน การสัมมนาทางวิชาการ โครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดินครั้งที่ ๒ เรื่อง ฐานปัญญาไทยในโลกสากล จัดโดยราชบัณฑิตยสถาน กระทรวงศึกษาธิการ และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๖ - ๑๒๗.

ขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ

๒. ความหมายของเศรษฐกิจ

คำว่า เศรษฐกิจ (Economy) ตามความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หมายถึง การจัดการครอบครัว คือ มีความชำนาญในการจัดการเรื่องครอบครัว โดยที่เศรษฐกิจนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์^๓ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ในหน้าที่ ๑๑๐๖ ว่า หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน ด้านพระพุทธศาสนา เศรษฐกิจตามความหมายแห่งศัพท์เดิมแล้ว หมายถึงกิจกรรมที่ทำให้เกิดความประเสริฐ เพราะคำว่า เศรษฐ ในภาษาสันสกฤต และ เสฏฐ ในภาษาบาลีหมายถึง ประเสริฐ เลิศ ดี ส่วนคำว่า กิจ หมายถึงกิจกรรมหรืออาชีพการงาน ดังที่พุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า “เศรษฐกิจ ก็คือ กิจที่ประเสริฐที่สุด ในฐานะที่จะทำให้มนุษย์เป็นอยู่กันอย่างผาสุก นี้เรียกว่าโดยตัวหนังสือ”

๓. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่าง ๆ ดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดีอยู่ดี

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวคิดโดยมีหลักการและอุดมการณ์ที่ช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง ไม่โลภมาก มีเหตุผลและไม่ประมาท

๔. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ต่อมาภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แนวคิดเศรษฐกิจ

^๓ ทับทิม วงศ์ประยูร และคณะ, *มนุษย์กับเศรษฐกิจ*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

พอเพียง เริ่มได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายจากการเกิดวิกฤติด้านเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงชีวิตอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นไปในด้านการสร้างความ “พออยู่ – พอกิน” ความเหมาะสมพอเพียงและความพอดี ต่อการดำเนินชีวิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืน ปรัชญาหลักของเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นมรรควิธีของการเดินสายกลางตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผสมผสานกลมกลืนด้วยมิติทางด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งสงเคราะห์เกื้อกูลพึ่งพากัน

ปรัชญาการพัฒนาตามกระแสเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีฐานคิดที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคนในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการจรรโลงรักษาวัฒนธรรมของชุมชน โดยการพัฒนาคนให้สามารถพัฒนาความคิดจิตใจให้รู้จักกินรู้จักใช้ตามอัตภาพ ตามความจำเป็นแห่งชีวิต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความแตกต่างจากปรัชญาของระบบเศรษฐกิจตลาด (Market Economy) หรือเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการของการสะสมส่วนเกินและให้ผู้ผลิตฝากความหวังไว้กับ “กลไกราคา” คือ อุปสงค์ และอุปทาน ในตลาดว่าจะทำหน้าที่ของมันอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่มีอคติ แต่เศรษฐกิจพอเพียง ถือตามคำสอนของพระพุทธเจ้าดังที่ปรากฏในขุททกนิกาย ธรรมบทที่ว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน^{๑๔} เป็นที่ตั้ง

^{๑๔} พ.ศ. ๒๕/๑๖๐/๘๒.

แนวความคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีความเห็นว่า คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค เพราะฉะนั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของคน ก็คือการผลิต (Production) การผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญที่สุดของคน ส่วนการค้า การแลกเปลี่ยนหรือการตลาด (Marketing) ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่สำคัญเป็นอันดับรองลงมา ไม่ใช่อันดับแรก ด้วยเหตุนี้ แนวคิดนี้ จึงมุ่งที่จะให้เกษตรกรผู้ผลิตซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งตนเองให้ได้ก่อนเป็นเบื้องต้น และในที่สุดสังคมและประเทศจึงจะพึ่งตนเองได้ เกี่ยวกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจนี้ สุธี ประศาสน์เศรษฐกิจได้ให้ทัศนะไว้ว่า “แนวคิดในการพึ่งตนเองมีความหมายทั้งในแง่ที่เป็นจุดหมาย (Goals) และเป็นมรรควิธี (Means) ที่จะบรรลุจุดหมายนั้นได้ ในแง่จุดมุ่งหมายอาจถือได้ว่า การพึ่งพาตนเองเป็นความเชื่อหรือปรัชญาชีวิตที่ยึดมั่นในคุณธรรมแห่งการกระทำที่เป็นการใช้ความพยายามของตนเองที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามจุดหมายที่ได้ตั้งไว้ การจะบรรลุถึงการพึ่งพาตนเองนั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม”

สรุปความว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเพียงปรัชญาเท่านั้น ไม่ได้หมายถึงการสร้างระบบเศรษฐกิจระบบใหม่ขึ้นมาแทนที่ระบบเศรษฐกิจเดิมที่มีอยู่แล้ว โดยเป็นแนวทางของการพัฒนาสังคมประเทศชาติบนทางสายกลางตามแนวพระพุทธศาสนาด้วยอาศัยคุณธรรมที่สำคัญคือ ความสันโดษ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนพากเพียร สติปัญญา ความไม่ประมาทเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ เศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นปรัชญาที่ลึกซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลากหลายรูปแบบตามเหตุผลตามบริบทของสังคมนั้น ๆ ที่สำคัญคือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหนทางไม่ใช่เป้าหมายของการดำเนินชีวิต ทำให้ครอบครัวในประเทศชาติพอมีพอกินไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินเขามาใช้

* * * * *

บรรณานุกรม

ทับทิม วงศ์ประยูร และคณะ. **มนุษย์กับเศรษฐกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
ธรรมสาร, ๒๕๔๑.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **วิถีใหม่แห่งการพัฒนา : วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓,
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระบรมราชาโชวาท ๑๖๘ องค์ ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จัดพิมพ์เพื่อ
เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม
พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย**.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓.

อภิชัย พันธเสน. “พุทธเศรษฐศาสตร์” ใน การสัมมนาทางวิชาการ โครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดิน
ครั้งที่ ๒ เรื่อง ฐานปัญญาไทยในโลกสากล จัดโดยราชบัณฑิตยสถาน กระทรวงศึกษาธิการ
และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน,
๒๕๕๓.

_____. **พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์**
สาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔.